

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ (του Θεοδόση Τάσιου)

Επειδή μέσα στο νέο Οραμα για μια αδανειακή Ανάπτυξη, η Τεχνολογία θα παίζει ρόλον κεντρικό, σκέφθηκα μήπως μπορούμε να ενισχύσομε την τεχνικοφιλία των Νέων μας, θυμίζοντας άλλη μιά φορά το πάθος των Αρχαίων Ελλήνων υπέρ της Τεχνολογίας. Λοιπόν, παρά την (αναχρονιστικώς) υποτιμητική χροιά της ρετσινιάς «ιδεαλιστής», ο Πλάτων φαίνεται να είναι φίλος

προς την Τεχνολογία.

Ενδεικτικώς θα αναφερθώ σε τρία μόνον περιστατικά: Πρώτον, όταν θαυμάζει τους Τεχνίτες στον Γοργία (503 E, 504 A), «τους οικοδόμους, τους ναυπηγούς, τους άλλους πάντας δημιουργούς, ως εις τάξιν, τινά έκαστος έκαστον τίθησιν ό άν τιθή, έως άν το άπαν συστήσεται τεταγμένον τε και κεκοσμημένον πράγμα».

Δεύτερον, είναι χαρακτηριστικό το οτι δέν θαυμάζει τον Θαλήν ως Μαθηματικόν, αλλα ως Μηχανικόν μεγάλων τεχνικών έργων: «Εργα σοφού ανδρός πολλάί επίνοιαι και ευμήχανοι εις τέχνας ώσπερ αύ θάλεω του Μιλησίου» (Πολιτεία, 600 α).

Και τρίτον, η επιμέλεια και η πληρότητα με τις οποίες προβάλλει στον «Πρωταγόρα»-του την πεφωτισμένη εκδοχή του μύθου του Προμηθέως, συνιστούν άλλη μιά θετική ένδειξη της σημασίας την οποία έδινε ο Πλάτων στην Τεχνολογία.

Αν λοιπόν αυτά ισχύουν για τον Πλάτωνα, ευλόγως αναμένεται οτι

ο ρεαλιστικότερος και εμπειρικότερος μαθητής-του θα βλέπει με καθαρό μάτι την Τεχνολογία – χωρίς λ.χ. τις ιδιότυπες επιφυλάξεις του Ξενοφώντος για τους Τεχνίτες («Οικονομικός», VI, 5). Πράγματι, στην αριστοτελική Σχολή, άλλες ήσαν οι περι Τεχνολογίας κρατούσες αντιλήψεις, κι άλλο το συστηματικό ενδιαφέρον για τις εφαρμοσμένες Επιστήμες. Απ’ αυτήν λοιπόν την άποψη, ο Αριστοτέλης είναι «πιό σύγχρονος» για τις σημερινές-μας αντιλήψεις. Με μία διαφορά: Οτι εμείς δέν είμαστε επαρκώς αριστοτελικοί, κατα το γεγονός ότι μάλλον δέν δείχνουμε το ίδιο ενδιαφέρον για **ολόκληρο** το φάσμα του επιστητού, για την πραγμάτωση ενός όλο και διαφεύγοντος Ανθρωπισμού.

Ο φιλόανθρωπος πραγματισμός του Αριστοτέλους φαίνεται ήδη απ’ την πρώτη φράση του βιβλίου «Τα Μηχανικά»: «θαυμάζεται όσα γίνεται δια τέχνην προς το συμφέρον τοις ανθρώποις» (847 α). Συμφέρον, διότι αναγνωρίζεται ότι η Φύσις μπορεί να είναι αντιθετική προς τον Άνθρωπο. Δι’ ό και «τέχνης γάρ κρατούμεν, ών φύσει νικώμεθα!» (ένθ.αν. §21). (Εδώ επιχαίρω για την καραμπινάτη ανατροπή ενός σύγχρονου ακραίου συνθήματος «η Φύση είναι ιερή» – συνθήματος που αθελήτως αποενοχοποιεί τον καταστροφέα του Περιβάλλοντος, αφού του αμφισβητεί την ικανότητά-του και υποχρέωση ως μοναδικού όντος που παράγει Αξίες.)

Αλλ’ ο Αριστοτέλης δέν αρκείται στο θαυμάζειν τ’ αποτελέσματα της Τεχνολογίας: Ενδιαφέρεται και για την ιχνηλάτηση του τεχνολογικού ενεργήματος. Και του αναγνωρίζει το στοιχείον της δημιουργικότητας μπροστά στα δυσεπίλυτα **προβλήματα** που πρέπει να λύσει: «Όταν ούν δέη τι παρα φύσιν πράξαι, δια το χαλεπόν α π ο ρ ί α ν παρέχει και δείται τέχνης – διό και καλούμεν της τέχνης το προς τας τοιαύτας απορίας βοηθούν “μηχανήν”» (ένθ.αν. §16-19). Εδώ, η ετυμολογία αποκαλύπτει θεμελιώδη συμβάματα: «Μηχανή» ή (μάλλον, επι το δωρικότερον) «μαχανά» είναι το πέραν της Φύσεως ενισχυτικόν των ανθρωπίνων δυνατοτήτων. Απ’ το «δύναμαι» (το ιαπετικό *mâgh*, το γοθτικό *mag* ή το σλαβικό *mog*), θα πηγάσει το «μέσον», ο «τρόπος», το

«επινόημα» το μήχαρ (μήχος) κάποτε σήμαινε και το φάρμακο. Αν λοιπόν επιτρέπεται εδώ μια υπόθεση εργασίας, μπροστά στο αδιέξοδο της α-πορίας, ο άνθρωπος μηχανεύεται μια λύση (μια μηχανή), επιστρατεύοντας τη φαντασία του. Αλλα και στηριζόμενος στην Επιστήμη, λέει ο Αριστοτέλης: «Εστι δε ταύτα [τα της τέχνης προβλήματα] κοινά τών τε μαθηματικών και των φυσικών» (847 a, 24-26).

Εδώ, μάλιστα, συναντά τον Δάσκαλό-του που διαβεβαίωνε ότι: «οίαν πασών Τεχνών άν τις Αριθμητικήν χωρίζει και Μετρητικήν και Στατικήν, φαύλον το καταλειπόμενον εκάστης άν γίγνοιτο» (Φίληβος, 55 E). Η σταυρογονιμοποίηση Επιστήμης και Τεχνολογίας, άλλωστε, είχε αρχίσει απ' τον 6ο π.Χ. αιώνα με τη γεωμετρικοποίηση των μεγάλων υδραυλικών έργων (θαλής, Ευπαλίνος), για να φθάσει στον 5ο αιώνα να διευκολύνεται η κατασκευή μουσικών οργάνων χάρις στη μαθηματικοποίηση της Μουσικής (Αρχύτας) ή, τέλος, να έρθει το μέγα αντίδωρον της Τεχνολογίας προς την Επιστήμη: με τον Μηχανισμό των Αντικυθήρων (τον πρώτο αναλογικό Υπολογιστή) κατα τον 2ο π.Χ. αιώνα.

Η κορύφωση όμως της θέσεως του Αριστοτέλους εν σχέσει με την Τεχνολογία εκφράζεται νομίζω με τη βασική **πολιτική** σκέψη που διατύπωσε στα Πολιτικά (1253 b, 34): «Ει γάρ ηδύνατο έκαστον των οργάνων (κελευσθέν ή προαισθανόμενον) αποτελείν το αυτού έργον, ουδέν αν έδει ούτε τοις αρχιτέκτοσιν υπηρετών, ούτε τοις δεσπόταις δούλων»! Δηλονότι η απελευθέρωση του τλήμονος γένους των βροτών απ' τον μόχθο, τον πόνο και την εκμετάλλευση θα επιτευχθεί μέσω της προχωρημένης Τεχνολογίας των αυτομάτων και των ρομπότ. Αυτήν την ευγενή Ουτοπίαν άλλωστε θα υιοθετήσει (δυό χιλιάδες χρόνια μετά τον Αριστοτέλη) και ο Campanella στην «Città del Sole» – όπως την υιοθέτησαν έκτοτε και ποικίλες κοινωνιστικές θεωρίες και καθεστώτα. Τα οποία όμως υπονομεύθηκαν ενπολλοίς καί επειδή δέν μπόρεσαν να ακολουθήσουν ολόκληρη τη συνταγή του πλατωνικού Πρωταγόρα: Οπου αναγνωρίζονται μέν το κίνητρον της Ανάγκης (§321 c) και η εκ θεότητος δωρεά της «εντέχνου σοφίας, σύν πυρί» (321 d),

καθώς και η λόγω Τεχνολογίας επακολουθήσασα «ευπορία του βίου» (322 a) – υπογραμμίζεται όμως και το γεγονός ότι τότε οι άνθρωποι «ηδίκουν αλλήλους και διεφθείροντο» (322 b)!

Οπότε παρεμβαίνει ξανά η θεότητα, προσφέροντας το (ως απεδείχθη απαραίτητον) συμπλήρωμα της αρχικής δωρεάς – χαρίζοντας στους ανθρώπους «**Αιδώ τε και Δίκην** , επι πάντας» (322 c).

Το μόνο κακό είναι που ετούτο το τελευταίο δώρημα δέν είναι απευθείας αναλώσιμο, αλλά προϋποθέτει επίμονη μνητική αυτενέργεια – ιδίως στην περίπτωση λαών λεβέντικων και αξιοζήλευτων...

Υστερόγραφο: Πάντως, για να ενισχύσομε συστηματικότερα την Τεχνικοφιλία των Νέων μας (κόντρα στον υφέρποντα λογιotaτισμό και τον εφιππεύοντα οικονομισμό), μήπως θα έπρεπε να διδάσκομε στην Ιστορία των σχολείων μας κι ενα κεφαλαιάκι για την ένδοξη ιστορία της αρχαίας ελληνικής Τεχνολογίας; Καιρός είναι.

Ο κ. Θεοδόσης Π. Τάσιος είναι ομότιμος καθηγητής του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Πηγή: Το Βήμα

Φωτό: wikimedia